

رشته روان شناسی عمومی

عنوان:

بررسی نقش طرحواره‌های ناسازگار اولیه در پیش‌بینی رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان

فهرست

عنوان	صفحه
چکیده	۲

فصل اول: مقدمه پژوهش

۱-۱- مقدمه	C
۲-۱- بیان مسأله	E
۳-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش	H
۴-۱- اهداف پژوهش	I
۵-۱- فرضیه های پژوهش	I
۶-۱- تعریف نظری و عملیاتی متغیرها	J

فصل دوم : پیشینه تحقیق

۱-۲- بخش اول: مبانی نظری پژوهش	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۱-۱-۲- طرحواره های ناسازگار اولیه	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۲-۱-۲- طرحواره :	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۳-۱-۲- ریشه های شکلگیری طرحواره	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۴-۱-۲- طرحواره های ناسازگار اولیه	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۵-۱-۲- حوزه های طرحواره و طرحواره ناسازگار اولیه:	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۱-۵-۱-۲- حوزه اول؛ بریدگی/طرد	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۲-۵-۱-۲- حوزه دوم ؛ خودگردانی و عملکرد مختل	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۳-۵-۱-۲- حوزه سوم: محدودیت های مختل	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۴-۵-۱-۲- حوزه چهارم، دیگر جهت مندی	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۵-۵-۱-۲- حوزه پنجم: گوش به زنگی بیش از حد و بازداری	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۲-۱-۲- رفتارهای پرخطر	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۱-۲-۱-۲- موادمخدر و روان گردان	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۱-۲-۱-۲- تعریف اعتیاد و ملاکهای تشخیص آن ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۱-۲-۲- عوامل زمینه ساز مستعد کننده اعتیاد ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱- عوامل مخاطره آمیز فردی ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۲- عوامل مخاطره آمیز بین فردی و محیطی ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۳- عوامل مخاطره آمیز اجتماعی ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۱-۲-۳- عوامل مؤثر در ادامه مصرف : ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۱-۲-۴- عوامل مؤثر در تداوم مصرف: ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۱-۲-۵- دیدگاههای مطرح روانشناختی در زمینه سوء مصرف مواد ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱- دیدگاه روان تحلیلی ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۲- دیدگاه زیستی ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۳- دیدگاه فرآیند متضاد ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۴- دیدگاه الگوهای تقویت مثبت ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۵- نظریه یادگیری اجتماعی بندورا ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۶- دیدگاه الگوهای شرطی سازی و یادگیری ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۱-۲-۶- نقش تکامل شخصیت در اعتیاد: ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۱-۲-۷- نقش دوره نوجوانی در اعتیاد: ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۱-۲-۸- نقش صفات شخصیتی در اعتیاد: ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۱-۲-۹- دیدگاه اسلام در مورد اعتیاد ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۲-۲-۲- دخیلیات ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۲-۲-۱- علل گرایش نوجوانان و جوانان به مصرف سیگار ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۲-۳-۳- مشروبات الکلی ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۳-۲-۱- اثرات مشروبات الکلی بر بدن: ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۲-۴-۲- آیدز ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۲-۴-۱- آمار آیدز در ایران ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۲-۵- خشونت ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱-۲-۵-۱- نظریه های خشونت: ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

۱- نظریه رفتار غریزی	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۲- نظریه زیست محیطی	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۳- نظریه پالایش روانی	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۴- نظریه ناکامی -پرخاشگری	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۵- نظریه مبادله	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۶- نظریه نظارت اجتماعی	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۷- نظریه های کارکرد گرایی	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۸- نظریه منابع	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۹- نظریه سیستمی	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۱۰- نظریه یادگیری اجتماعی	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۲-۲- بخش دوم: مطالعات انجام شده داخلی و خارجی	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۲-۲-۱- سوابق مربوط به طرحواره های ناسازگار اولیه:	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۲-۲-۲- سوابق مربوط به رفتارهای پرخطر	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

فصل سوم: روش پژوهش

۳-۱- روش پژوهش	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۳-۲- جامعه آماری	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۳-۳- نمونه آماری	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۳-۴- ابزار پژوهش	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۳-۴-۱- فرم کوتاه پرسشنامه طرحواره های یانگ (YSQ-SF)	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۳-۴-۲- پرسشنامه محقق ساخته رفتارهای پرخطر	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۳-۵- روش اجرای تحقیق	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۳-۶- روش آماری	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

فصل چهارم: یافته های پژوهش

۴-۱- مقدمه	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۴-۲- توصیف داده ها	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
۴-۳- تحلیل داده ای پژوهش	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۵-۱- مقدمه	۹۰
۵-۲- پیشنهادات پژوهش	۹۵
۵-۳- محدودیت های پژوهش	۹۵
فهرست منابع:	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
ضمائم	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲: موارد مبتلا به ایدز در ایران تا تیرماه ۹۱	۴۹
جدول ۲-۲: آمار ایدز در استان خراسان رضوی تا تاریخ ۱۳۹۱/۰۴/۰۱	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
جدول ۳-۲: آمار ایدز در استان خراسان رضوی تا تاریخ ۱۳۹۱/۰۴/۰۱	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
جدول ۴-۲: آمار ایدز در استان خراسان رضوی تا تاریخ ۱۳۹۱/۰۴/۰۱	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
جدول ۱-۴: فراوانی و درصد نمونه دانشآموزان دختر و پسر بر اساس پایه تحصیلی	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
جدول ۲-۴: فراوانی و درصد نمونه دانش آموزان دختر و پسر بر اساس رشته تحصیلی	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

جدول ۴-۵: فراوانی و درصد نمونه دانش آموزان بر اساس همزیستی با والدین.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

جدول ۴-۳: مقایسه میانگین و انحراف استاندارد نمرات مربوط به طرحواره ناسازگار اولیه در دانش آموزان دختر و پسر **ERROR!**

BOOKMARK NOT DEFINED.

جدول ۴-۴: مقایسه میانگین و انحراف استاندارد نمرات مربوط به رفتارهای پرخطر در دانش آموزان دختر و پسر **ERROR!**

BOOKMARK NOT DEFINED.

جدول ۴-۵: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون بین طرحواره ناسازگار اولیه و رفتارهای پرخطر دانش

آموزان.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

جدول ۴-۶: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون بین طرحواره ی رهاشدگی/بی ثباتی و رفتارهای پرخطر

دانش آموزان.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

جدول ۴-۷: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون بین طرحواره ی بی اعتمادی/بدرفتاری و رفتارهای

پرخاطر دانش آموزان.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

جدول ۴-۸: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون بین طرحواره ی محرومیت هیجانی و رفتارهای پرخطر

دانش آموزان.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

جدول ۴-۹: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون بین طرحواره ی نقص/شرم و رفتارهای پرخطر دانش

آموزان.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

جدول ۴-۱۰: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون بین طرحواره ی انزوای اجتماعی/بیگانگی و رفتارهای

پرخاطر دانش آموزان.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

جدول ۴-۱۱: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون بین طرحواره ی وابستگی/بی کفایتی و رفتارهای پرخطر

دانش آموزان.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

جدول ۴-۱۲: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون بین طرحواره ی آسیب پذیری نسبت به زیان وبیماری و

رفتارهای پرخاطر دانش آموزان.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

جدول ۴-۱۳: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون طرحواره ی گرفتار/ خود تحول نیافته و رفتارهای

پرخاطر دانش آموزان.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

جدول ۴-۱۴: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون طرحواره ی شکست و رفتارهای پرخاطر دانش آموزان

.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

جدول ۴-۱۵: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون طرحواره ی استحقاق/بزرگ منشی و رفتارهای پرخطر

دانش آموزان.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

جدول ۴-۱۶: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون طرحواره ی خویشتن داری / خودانضباطی ناکافی و

رفتارهای پرخاطر دانش آموزان.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

جدول ۴-۱۷: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون طرحواره ی اطاعت و رفتارهای پرخطر دانش آموزان

ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED......

جدول ۴-۱۸: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون طرحواره ی ازخودگذشتگی و رفتارهای پرخطر دانش

ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED...... آموزان

جدول ۴-۱۹: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون طرحواره ی بازداری هیجانی و رفتارهای پرخطر دانش

ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED...... آموزان

جدول ۴-۲۰: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل ضریب همبستگی پیرسون طرحواره ی سرسختانه/عیب جویی افراطی و رفتارهای

ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED...... پرخطر دانش آموزان

ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED...... جدول ۴-۲۱: نتایج حاصل از رگرسیون ساده و گام به گام

فهرست نمودارها

عنوان

صفحه

نمودار ۱-۴: درصد نمونه دانش آموزان پسر و دختر بر اساس پایه تحصیلی.....۷۴

نمودار ۲-۴: درصد نمونه دانش آموزان پسر و دختر بر اساس رشته تحصیلی. **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

نمودار ۳-۴: درصد نمونه دانش آموزان پسر و دختر بر اساس همزیستی با والدین **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

چکیده

طرحواره های ناسازگار به عنوان زیرساخت های شناختی منجر به تشکیل باورهای غیرمنطقی می شوند هنگامی که طرحواره های ناسازگار اولیه فعال می شوند سطوحی از هیجان منتشر می شود و مستقیم یا غیرمستقیم منجر به اشکال مختلفی از آشفتگی های روان شناختی نظیر افسردگی، اضطراب، عدم توانایی شغلی، سوء مصرف مواد، تعارضات بین فردی و مانند آن می شود با توجه به مطالب فوق پژوهش حاضر در نظر دارد به خاطر گستردگی و ارتباط نزدیکی که بین طرحواره های ناسازگار اولیه و رفتارهای پرخطر وجود دارد به طور جامع این دو متغیر را در رابطه با هم مورد بررسی قرار دهد.

نمونه تحقیق ۴۱۵ دانش آموز مقاطع سوم متوسطه و پیش دانشگاهی شهرستان فریمان (۲۰۴ پسر، ۲۱۱ دختر) را دربر می گیرد که با روش نمونه گیری خوشه ای انتخاب شدند. برای سنجش خطر پذیری از مقیاس خطرپذیری محقق ساخته (رجایی، شفیع، ۱۳۹۱) و برای سنجش طرحواره ناسازگار اولیه از پرسشنامه کوتاه طرحواره یانگ استفاده شد.

نتایج نشان می دهد رابطه مثبت و معناداری بین مؤلفه های طرحواره ناسازگار اولیه با رفتارهای پرخطر وجود دارد. همچنین مؤلفه های آسیب پذیری از بیماری (۰/۲۶)، محرومیت هیجانی (۰/۳۳)، وابستگی عاطفی (۰/۳۶)، استحقاق/بزرگ منشی (۰/۳۹)، خویشن داری (۰/۴) و معیار سرسختانه (۰/۴۱) بیشترین واریانس رفتارهای پرخطر را در دانش آموزان تبیین می سازد.

کلیدواژه: طرحواره ناسازگار اولیه، رفتارهای پرخطر،

فصل اول مقدمه پژوهش

۱-۱-مقدمه

نوجوانی یکی از دشوارترین، تنش زاترین و در عین حال هیجان انگیزترین دوره زندگی، هم برای خود نوجوان و هم والدین و مربیان به شمار می آید. در خلال این دوره، لذت ناشی از استقلال و خودمختاری، صمیمیت، خوش بینی و امید به آینده از زمره لذات جدیدی هستند که قبل از آن تجربه نشده اند.

تغییرات روانی اجتماعی، شناختی و بیولوژیکی در دوره نوجوانی، فرصت‌های تحولی بی‌شماری را برای نوجوان فراهم می‌کند تا در رفتارهایی درگیر شود که به طور ضمنی، در اتخاذ سبک زندگی همراه با سلامت و یا به خطر انداختن سلامت اهمیت دارد (هریس، دانکن و بایس جولی، ۲۰۰۲). از طرفی، نوجوانان به کشف موقعیت‌های مخاطره‌ای تمایل دارند و این امر ظرفیت آنها را برای نداشتن زندگی طولانی و حتی مرگ بالا برده است (استویبر و گاد^۱، ۱۹۹۵).

کرکمر و گرین^۲ (۲۰۰۰) مخاطره‌جویی را تمایل برای درگیر شدن در رفتارهایی می‌دانند که تهدید آمیز است یا به سلامت ذهنی و فیزیکی شخص آسیب می‌رساند. درباره‌ی این که چه عواملی باعث می‌شود بعضی افراد میل به رفتارهای پرخطر داشته باشند، نظریه‌های مختلفی وجود دارد.

طرحواره‌ها، هسته اصلی خودپنداره‌ی فرد را تشکیل می‌دهند و پردازش اطلاعات فرد را درباره خود، دنیا و دیگران هدایت می‌کنند. طبق نظریه یانگ طرحواره‌های ناسازگار اولیه موضوعات ثابت، فراگیر و پایداری هستند که از خاطرات، هیجان‌ها، شناخت‌ها و احساس‌های بدنی تشکیل شده‌اند. این طرحواره‌ها از طریق تعامل خلق و خوی کودک با تجربیات منفی و مداوم وی شکل می‌گیرند و به سازگاری فرد با خانواده یا محیطش کمک می‌کنند. اما، این طرحواره‌ها در دوران‌های بعدی زندگی ممکن است ناسازگارانه باشند، زیرا طرحواره‌ها انعطاف ناپذیر و در مقابل تغییر مقاوم هستند. این طرحواره‌ها باعث تحریک افکار خودآیند منفی و ناراحتی روانی شدیدی می‌شوند. به این ترتیب، طرحواره‌ها ممکن است هسته‌ی اصلی آسیب‌شناسی در بسیاری از اختلالات باشند (فتی و همکاران، ۱۳۸۸).

از آن جا که طرحواره‌ها نیز بنیادهای شناختی فرد را تشکیل داده و می‌توانند رفتارهای فرد را شکل داده و به آن سمت و سو دهند، لذا می‌توان بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه به عنوان بخش زیرین و سخت شناخت‌های افراد که اغلب در دوره های تحولی رشد شکل گرفته‌اند، با رفتارهای ناسازگارانه در مقاطع بعدی رشد افراد، رابطه برقرار نمود طرحواره‌ها از جمله علل فردی و روانشناختی است که در مطالعه‌ی وابستگی به مواد از اهمیت ویژه

¹ Stoiber & Good

² Krcmar & Greene

ای برخوردارند، طرحواره‌ها موجب سوگیری در تفسیرهای فرد از رویدادها شده و این سوگیریها خود را به صورت نگرشهای تحریف شده، گمانه‌های نادرست، اهداف و چشمداشت‌های غیر واقع‌بینانه نشان می‌دهند، طرحواره‌های ناسازگار اولیه، الگوها یا درونمایه‌های عمیق و فراگیری هستند که به رابطه‌ی فرد با خود یا دیگران ارتباط دارند و به شدت ناکارآمد هستند (حقیقت منش، ۱۳۸۶).

در این پژوهش به بررسی نقش طرحواره‌های ناسازگار اولیه بر رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان مقاطع سوم متوسطه و پیش‌دانشگاهی شهرستان فریمان پرداخته شده است.

۱-۲- بیان مسأله

در عصر حاضر به علت پیشرفت‌های فناوری و تأثیر مستقیم آن بر کیفیت زندگی انسان، پرداختن به مسئله سلامت و عوامل تأثیرگذار بر آن اهمیت ویژه‌ای یافته است و تأمین سلامتی افراد جامعه یکی از مهمترین مسائل اساسی در هر کشوری محسوب می‌شود (نیدروو^۱، ۲۰۰۰).

یکی از موارد جدی تهدیدکننده سلامت که در سال‌های اخیر با توجه به تغییرات سریع اجتماعی، ازسوی سازمان‌های بهداشتی، مجریان قانون و سیاست‌گذاران اجتماعی به عنوان یکی از مهمترین مشکلات موجود در جامعه مورد توجه قرار گرفته است شیوع رفتارهای پرخطر در میان اقشار مختلف می‌باشد (پورافکاری، ۱۳۸۳). به عنوان مثال پیش‌بینی شده است که تا سال ۲۰۳۰ تنها میزان بیماری‌ها و مرگ و میر ناشی از مصرف دخانیات به رقم ده میلیون نفر در سال برسد (اسلاسکی^۲، ۲۰۰۴).

اگر پیامدهای جسمی، روانی و اجتماعی سایر رفتارهای پرخطر مانند سوء مصرف مواد، خشونت و ایدز را نیز به حساب آوریم، آسیب‌های وارده چند برابر می‌شود. هر چند که هیچ یک از اقشار جامعه از عواقب رفتارهای تهدیدکننده سلامت در امان نیستند اما بعضی از گروه‌های اجتماعی از جمله نوجوانان در معرض خطر بیشتری قرار دارند. بطوری که بسیاری از قربانیان رفتارهای پرخطر در آینده از میان نوجوانان امروزی خواهند بود. بسیاری از نوجوانان در مقابله با دشواری‌ها و بحران در دوره نوجوانی دست به رفتارهایی می‌زنند که سلامت حال و آینده

¹ nidroo

² Slusky

آنها را مورد تهدید قرار می‌دهد. مصرف مواد، خشونت و رفتارهای جنسی نایمن، عوامل بسیاری از موارد مرگ و میر در سنین نوجوانی و اوایل بزرگسالی را تشکیل می‌دهند (لیندبرگ، باگست و ویلیامز^۱، ۲۰۰۰). درحالی که بزرگسالان، بیشتر از بیماریهایی چون سرطان، نارسائی‌های قلبی-عروقی و دیابت آسیب می‌پذیرند (اوزر^۲ و همکاران، ۲۰۰۳). بر اساس آمارهای پیش‌بینی شده توسط بانک جهانی در رابطه با شاخص‌های توسعه جهانی در سال ۲۰۰۵ حدود ۸٫۵ میلیون نفر جمعیت کشورمان را نوجوانان ۱۴ تا ۱۸ ساله تشکیل داده‌اند که این میزان معادل ۱۲٫۵ درصد جمعیت کشور بوده است. (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۱).

علی‌رغم تلاش بسیاری که در دو دهه اخیر در جهت افزایش آگاهی عمومی نسبت به مضرات و خطرات رفتارهای پرخطر صورت گرفته است همچنان با افزایش روز افزون این رفتارها بویژه در میان جوانان و نوجوانان روبرو هستیم. مطالعات نشان داده‌اند که اغلب رفتارهای پرخطر از جمله مصرف سیگار، الکل، مواد مخدر و رفتارهای جنسی نایمن در سنین قبل از ۱۸ سالگی آغاز می‌شود (برگمن و اسکات^۳، ۲۰۰۱).

توجه به رفتارهای پرخطر در میان نوجوانان و تلاش در جهت شناخت و پیشگیری آنها از اواخر دهه ۱۹۸۰ از ایالات متحده آغاز شد و گسترش روز افزونی در میان سایر جوامع داشته است. از سال ۱۹۹۱ ایالات متحده یک برنامه ملی مدرسه مدار تحت عنوان "سیستم نظارت بر رفتارهای پرخطر جوانان"^۴ را طراحی و به اجرا گذارده. که ارزیابی ۹ مقوله از رفتارهای پرخطر در نوجوانان- شامل خشونت، خودکشی، بی‌ملاحظگی در رانندگی، مصرف دخانیات، الکل و مواد، رفتارهای پرخطر جنسی که احتمال ابتلاء به ایدز یا بیماری‌های مقاربتی را داشته باشند، رفتارهای تغذیه‌ای ناسالم و عدم انجام فعالیت‌های بدنی و ورزشی را در بر می‌گیرد. در ایران نیز مدتی است که توجه به رفتارهای پرخطر در نوجوانان و راه‌های مقابله با آنها آغاز شده است.

دلایل رفتارهای خطرجویی متفاوت است از جمله انگیزه‌های هیجان‌خواهی، ترس‌های بی‌کفایتی، نیاز به تحکیم هویت مردانه و انگیزه‌های گروهی نظیر فشار همسالان. این رفتار ممکن است بازتاب تخیلات همه‌توانی برخی از نوجوانان نیز باشد که خود را در مقابل صدمات و جراحات آسیب‌ناپذیر تصور می‌کنند (پورافکاری، ۱۳۸۳).

¹ Lindberg , Boggest , Williams

² Ozer

³ Bergman & scott

⁴ Youth Risk Behavior Surveillance System (YRBSS)

گروهی از محققان نیز، بر نقش محوری طرحواره های شناختی، در حفظ و ثبات رفتار پرخطر و پرخاشگرانه در زمان و موقعیت های گوناگون تأکید داشته اند. (ارون و هیوسمان^۱، ۱۹۹۱؛ هیوسمان، ۱۹۸۸) در این خصوص، کریکو و دودج^۲ (۱۹۹۴) با ارائه مدل پردازش اطلاعات اجتماعی، نقش ساختارهای ذهنی، بویژه طرحواره های شناختی را در تنظیم رفتارهای پرخطر و پرخاشگرانه مهم تلقی کرده اند. هیوسمان (۱۹۸۸) نیز معتقد است که رفتار پرخاشگرانه به علت درونی شدن تعداد زیادی از طرحواره های پرخاشگر، در ساختار ذهن فرد، بروز می کند.

طرحواره های ناسازگار اولیه اساساً مضامین نا آشکار و ناهوشیارند که توسط افراد حفظ می شوند. این طرحواره ها به عنوان الگویی برای پردازش تجربیات به کار می روند و در نتیجه در سرتاسر زندگی گسترش می یابند و رفتارها، افکار، احساسات و روابط بین شخصی را تعیین می کنند. طرحواره های ناسازگار اولیه غالباً ناکارآمد و پایدارند. فرض بر این است که طرحواره ها به صورت مستقیم و غیر مستقیم باعث بروز مشکلات و ناراحتی هایی نظیر: افسردگی، تنهایی یا روابط مخرب دیگر می شوند (یانگ، ۲۰۰۸).

طرحواره های ناسازگار به عنوان زیرساخت های شناختی منجر به تشکیل باورهای غیرمنطقی می شوند. طرحواره ها دارای مؤلفه های شناختی، عاطفی و رفتاری هستند. هنگامی که طرحواره های ناسازگار اولیه فعال می شوند سطوحی از هیجان منتشر می شود و مستقیم یا غیرمستقیم منجر به اشکال مختلفی از آشفتگی های روان شناختی نظیر افسردگی، اضطراب، عدم توانایی شغلی، سوء مصرف مواد، تعارضات بین فردی و مانند آن می شود با توجه به مطالب فوق پژوهش حاضر در نظر دارد به خاطر گستردگی و ارتباط نزدیکی که بین طرحواره های ناسازگار اولیه و رفتارهای پرخطر وجود دارد به طور جامع این دو متغیر را در رابطه با هم مورد بررسی قرار دهد. و اهمیتی که این مؤلفه در ظهور رفتارهای پرخطر دانش آموزان دارد را به نوعی تبیین نماید. لذا سوال اصلی این است که آیا بین طرحواره های ناسازگار اولیه و رفتارهای پرخطر در دانش آموزان مقطع متوسطه رابطه ای وجود دارد یا خیر؟

¹ Eron & huresman

² Crick & Dodge

۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

علی رغم تلاش بسیاری که در دو دهه اخیر در جهت افزایش آگاهی عمومی نسبت به مضرات و خطرات رفتارهای پر خطر صورت گرفته است همچنان با افزایش روز افزون این رفتارها بویژه در میان جوانان و نوجوانان روبرو هستیم. مطالعات نشان داده اند که اغلب رفتارهای پرخطر از جمله مصرف سیگار، الکل، موادمخدر و رفتارهای جنسی ناپایمن در سنین قبل از ۱۸ سالگی آغاز می شوند. (برگمن و اسکات، ۲۰۰۱). در دهه های اخیر روان شناسان در بررسی اختلالات و آسیب ها دریافته اند که این اختلالات در ناتوانی برخی افراد در تحلیل های خود و موقعیت خود ریشه دارند. بنابراین با توجه به تغییرات و پیچیدگی های روز افزون جامعه و گسترش روابط اجتماعی، آماده سازی افراد به خصوص نسل جوان جهت رویارویی با موقعیت های دشوار امری ضروری به نظر می رسد. (طارمیان، ماهجویی و فتحی، ۱۳۸۷)

از آنجا که رفتارهای پرخطر می تواند به میزان قابل توجهی تحت تاثیر زندگی جوانان و کسانی که در اطراف آنها، ضروری است که والدین، مربیان و سایر بزرگسالان نگران از شیوع این رفتارها، از عواملی که احتمال بروز آنها را افزایش دهد، و آنچه که می تواند منجر به کاهش و یا جلوگیری از این خطرات بکند آگاه شوند. (سونگ، گلانتز و هالپرن-فلشر^۱، ۲۰۰۹).

از طرفی با توجه به این مسأله که امروزه شیوع رفتارهای پرخطر جوانان به یکی از مهم ترین و گسترده ترین دل نگرانی های جوامع بشری تبدیل شده است و به رغم فعالیت های گذشته، رفتارهای پرخطر در سطح جهان دارای رشد تصاعدی بوده است لذا با توجه به این شرایط باید جاه طلبی های جوانان را درک نموده و به خلق فرصت هایی برای جوانان پرداخته شود. از آنجا که جوانان بزرگ ترین سرمایه ها و پویاترین نیروهای هر جامعه در مسیر سازندگی و رسیدن به رشد و بالندگی آن جامعه می باشند تا جایی که می توان میزان موفقیت هر جامعه ای در گذر از عقب ماندگی و صعود به قله رفیع توسعه یافتگی را از روی میزان مشارکت نسل جوان آن جامعه در عرصه های مختلف سازندگی پیش بینی نمود، لذا شناخت هرچه بیشتر جوانان و آشناسدن با ویژگی

¹ Song, Glantz, Halpern-Felsher

های طرحواره ای آنان می تواند زمینه ساز رشد آن جامعه باشد. لذا در این پژوهش سعی بر آن است نقش طرحواره های ناسازگار اولیه بر رفتارهای پرخطر مورد بررسی قرار گیرد.

۱-۴-اهداف پژوهش

این پژوهش ابتدا میزان رفتارهای پرخطر در بین دانش آموز و همچنین وضعیت طرحواره های ناسازگار اولیه آنها را مورد مطالعه قرار داده و سپس با در دست داشتن این اطلاعات به کشف روابط موجود میان این دو مقوله و چگونگی پیش بینی رفتارهای پر خطر دانش آموز براساس طرحواره های ناسازگار اولیه در آنها پرداخته می شود.

۱-۵- فرضیه های پژوهش

فرضیه اصلی:

بین طرحواره های ناسازگار اولیه و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه های فرعی:

فرضیه فرعی اول: بین طرحواره ی رهاشدگی/بی ثباتی و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی دوم: بین طرحواره ی بی اعتمادی/بدرفتاری و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی سوم: بین طرحواره ی محرومیت هیجانی و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی چهارم: بین طرحواره ی نقص/شرم و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی پنجم: بین طرحواره ی انزوای اجتماعی/بیگانگی و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود

دارد.

فرضیه فرعی ششم: بین طرحواره ی وابستگی/بی کفایتی و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود

دارد.

فرضیه فرعی هفتم: بین طرحواره ی آسیب پذیری نسبت به زیان و بیماری و رفتارهای پرخطر دانش آموزان

رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی هشتم: بین طرحواره ی خودتحول نیافته/گرفتار و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی نهم: بین طرحواره ی شکست و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی دهم: بین طرحواره ی استحقاق/بزرگ منشی و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی یازدهم: بین طرحواره ی خویشتن داری / خودانضباطی ناکافی و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی دوازدهم: بین طرحواره ی اطاعت و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی سیزدهم: بین طرحواره ی ازخودگذشتگی و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی چهاردهم: بین طرحواره ی بازداری هیجانی و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی پانزدهم: بین طرحواره ی سرسختانه/عیب جویی افراطی و رفتارهای پرخطر دانش آموزان رابطه وجود دارد.

۱-۶-تعریف نظری و عملیاتی متغیرها

رفتارهای پرخطر:

تعریف نظری:

برخی از رفتارها که تاثیرات مستقیم و غیر مستقیم عمیقی بر سلامت فرد و جامعه می گذارند و عواقب منفی در بردارند " رفتارهای پرخطر " می نامند . در صورت ثبات این رفتارها در شخصیت فرد، سبک زندگی او ناسالم نامیده می شوند. رفتارهای پرخطر سنین نوجوانی و جوانی عمدتاً شامل استعمال دخانیات، اعتیاد و سوء مصرف مواد، رفتارهای مرتبط با صدمات و جراحات (مثل خشونت) ، رفتارهای جنسی ناسالم ، الگوهای ناسالم تغذیه و الگوی تحرک کم بدنی می باشند.

تعریف عملیاتی :

منظور از رفتارهای پرخطر نمره ای است که دانش آموز از پرسشنامه خود ساخته تغییر نگرش در رفتارهای پر

خطر بدست می آورد. (رجایی ، شفیع، ۱۳۹۱)

طرحواره ناسازگار اولیه

تعریف نظری:

طرحواره‌های ناسازگار اولیه، الگوهای هیجانی و شناختی خود آسیب‌رسانی هستند که در ابتدای رشد و تحول

در ذهن شکل گرفته و در مسیر زندگی تکرار می‌شوند (یانگ، ۲۰۰۴). پانزده طرحواره در قالب پنج مقوله گسترده

نیازهای عاطفی مرکزی ارضاء نشده که "حوزه های طرحواره" نامیده می شوند سازمان می یابند. این طرحواره‌ها

عبارتند از: محرومیت هیجانی، طرد/ بی ثباتی، بی اعتمادی / بد رفتاری، انزوای اجتماعی / بیگانگی، نقص / شرم ،

شکست ، وابستگی / بی کفایتی، آسیب‌پذیری نسبت به بیماری ، خود تحول‌نا یافته / گرفتار ، اطاعت، فداکاری،

بازداری هیجانی، معیارهای سرسختانه/ بیش انتقادی، استحقاق / بزرگ منشی و خودکنترلی ناکافی.

تعریف عملیاتی:

منظور از طرحواره‌های ناسازگار اولیه در این پژوهش میزان نمره و نوع واره‌هایی است که دانش‌آموزان از تست

(YSQ-SF) به دست می‌آورند.